

СОЦІАЛЬНО-ЦІННІСНИЙ ВИМІР СУЧАСНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

SOCIAL-VALUE DIMENSION OF MODERN ADMINISTRATIVE LAW

Соломаха А.Г., к.ю.н.,
адвокат

В статті висвітлені питання оцінки сучасного адміністративного права з точки зору значення його норм в суспільстві та в державі. Наголошено, що норми адміністративного права регулюють специфічну сферу суспільних відносин - державно-владну діяльність щодо забезпечення, охорони та захисту прав і свобод людини. Встановлено, що така державно-владна діяльність присутня в будь-якій формі життєдіяльності людини, адже відповідні права і свободи людина реалізує, на перший погляд, власноруч, поза активної участі в цьому держави і її органів та посадових осіб, проте аналіз суспільних відносин та й сам їх характер свідчить, що в цьому напрямку без втручальної участі держави реалізація права людиною не буде стовідсотково безперешкодною. Роль держави в таких суспільних відносинах полягає в забезпеченні охорони та захисту відповідних організаційно-правових механізмів. І в цьому випадку втручальна участь держави полягає в забезпеченні прав, в їх охороні та захисті. Такою втручальною участю держава через механізм публічного адміністрування реалізує власне публічно-сервісне призначення, виконує припис Конституції України про людину, її права і свободи, як найвищу соціальну цінність та щодо того, що головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, які, в свою чергу, разом із відповідними гарантіями визначають зміст і спрямованість діяльності держави. В статті проводиться думка стосовно того, що весь процес публічного адміністрування заснований на нормах адміністративного права, норми адміністративного права входять до інструментарію публічного адміністрування, і часом вони є кінцевим результатом публічно-адміністративної діяльності.

В статті наголошено, що сама собою норма права, будь якої галузевої належності, є статичним юридичним явищем, фактом існування якого суспільні відносини не врегульовуються, а відповідні права і свободи ані охороняються, ані забезпечуються. Для налагодження механізму практичної реалізації людиною її прав і свобод в правовідносинах здійснюється публічне адміністрування. І в такому сенсі норми адміністративного права, на яких ця діяльність заснована виступають як провідник із статичності в динаміку норм всіх інших галузей права. Соціальна цінність норм адміністративного права полягає в тому, що за їх допомогою та власне через них держава реалізує власне соціальне призначення як механізм забезпечення, захисту і утвердження прав і свобод людини. Норми адміністративного права деліктного спрямування своїм охоронним потенціалом захищають норми всіх інших галузей права від порушення.

Ключові слова: предмет правового регулювання, публічне адміністрування, публічно-сервісна держава, права і свободи людини, правовідносини, адміністративне право, норми адміністративного права.

The article highlights the issues of evaluating modern administrative law from the point of view of the significance of its norms in society and the state. It is emphasized that the norms of administrative law regulate a specific sphere of social relations - state-authority activity regarding the provision, protection and protection of human rights and freedoms. The author establishes that such state-power activity is present in any form of human life, since a person exercises the relevant rights and freedoms, at first glance, on his or her own, without the active participation of the State and its bodies and officials, but the analysis of social relations and their very nature indicates that in this area, without the intervention of the State, the exercise of rights by a person will not be completely unhindered. The role of the state in such social relations is to ensure the protection and defense of the relevant human rights. Another part of rights and freedoms can be realized only through the creation of appropriate organizational and legal mechanisms by the state. And in this case, the intervention of the state is to ensure the rights, to protect and defend them. By such intervention, the State, through the mechanism of public administration, realizes its own public service purpose, fulfills the provision of the Constitution of Ukraine on a person, his or her rights and freedoms as the highest social value and that the main duty of the State is to affirm and ensure human rights and freedoms, which, in turn, together with the relevant guarantees, determine the content and focus of the State's activities. The article suggests that the entire process of public administration is based on administrative law, and administrative law rules are part of the tools of public administration, and sometimes they are the end result of public administrative activity.

The article emphasizes that a rule of law, regardless of its sectoral affiliation, is a static legal phenomenon, the existence of which does not regulate social relations, and the relevant rights and freedoms are neither protected nor ensured. Public administration is carried out to establish a mechanism for the practical realization of a person's rights and freedoms in legal relations. And in this sense, the administrative law rules on which this activity is based act as a guide from statics to the dynamics of the rules of all other branches of law. The social value of administrative law rules is that with their help and through them the state realizes its own social purpose as a mechanism for ensuring, protecting and asserting human rights and freedoms. The rules of administrative law of the tort domain protect the rules of all other branches of law from violation with their protective potential.

Key words: subject matter of legal regulation, public administration, public service state, human rights and freedoms, legal relations, administrative law, administrative law provisions.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Налагодження дієвого збалансованого та внутрішньо несуперечливого механізму публічного адміністрування є передумовою становлення належного рівня забезпечення, утвердження, охорони і захисту прав і свобод людини. Оскільки норми права є статичними і лише фактом свого існування суспільні відносини не регулюють, то вони потребують державно-владної діяльності із їх трансформації із статичності на динаміку. Таку державно-владну діяльність сучасна наука адміністративного права плумачить за допомогою дефініції "публічне адміністрування". Публічне адміністрування власне і є механізмом перетворення статичних норм права будь якої галузевої належності в практику їх застосування в правовідносинах.

Чи регулює норма права суспільні відносини? Якщо взяти за мету регулювання декларування певного права чи свободи людини, їх відповідного окреслення і нормативного закріплення, то відповідь - да регулює. Втім мета у правового регулювання, на наше глибоке переконання полягає все ж у впорядкованості суспільних відносин, що і є кінцевим результатом регулювання, де носій суб'єктивного права чи юридичного обов'язку в межах норм права має гарантовану державною можливістю безперешкодно це право реалізувати, а обов'язок так само безперешкодно виконати. І в такому випадку права і свободи людини для забезпечення їх в динаміці потребують не просто нормотворчих зусиль, а й переважно виконавчо-розпорядчих, адже без впровадження норм права в практику їх повсякденного виконання, мета їх прийняття не буде досягнена.

Специфіка норм адміністративного права, як таких, на яких організація і функціонування системи публічного адміністрування заснована, полягає в тому, що оскільки публічне адміністрування є всюди, здійснюється всюди, де суспільні відносини врегульовані за допомогою норм права, то й за допомогою норм адміністративного права забезпечує практичну реалізацію норм всіх інших галузей і галузевих утворень. Зважаючи на це, а також враховуючи що норми адміністративно-деліктного права своїм охоронним потенціалом (адміністративною відповідальністю) захищають від порушення норми і всіх інших галузей права, то сміливо можемо стверджувати що адміністративне право виконує синергетичну функцію, пронизує всю систему права тап має точки дотику з усіма іншими галузями, але не перемішується з ними, а залишається на своєму основному місці провідної публічно-правової галузі опосередковуючи всю державно-владну діяльність управлінського, правоохоронного та публічно-сервісного (правозабезпечувального) спрямування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття. Проблеми визначення суспільних відносин, що становлять предмет адміністративного права періодично висвітлюються в юридичній літературі. Наприклад, цієї теми торкалися у своїх працях В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, Є.В. Курінний, Р.С. Мельник, О.І. Миколенко та інші видатні науковці України. На перший погляд, всі питання щодо предмета адміністративного права вже піддавалися науковому аналізу і отримали певного вирішення. Але, варто зауважити, що дискусію про предмет адміністративного права ці праці не вичерпали, більше того, їх висновки дають привід для проведення подальших наукових пошуків з огляду на необхідність вдосконалення інституційної структури адміністративного права, оптимізації його змісту та безумовно відшукування належного режиму впливу норм адміністративного права на ті відносини, що становлять його зміст. Йдеться про те, що норми адміністративного права своїм регулятивним потенціалом забезпечують практичну реалізацію норм всіх інших галузей права, адже статичні норми потребують практично-динамічного забезпечення, захисту й охорони, що здійснюється через механізм публічного адміністрування - в цьому виявляється соціально-ціннісний аспект адміністративного права, який поглиблюється ще й охоронною функцією адміністративного права, яке своїми нормами про адміністративну відповідальність охороняє норми всіх інших галузей вітчизняної системи права від порушення. Визначення необхідності присутності впорядковуючої ролі держави через механізм публічного адміністрування в усіх сферах життєдіяльності суспільства і людини, яке регламентоване впродовж всього свого здійснення нормами адміністративного права - від процедур створення, впродовж діяльності і аж до моменту виконання управлінських рішень - є невирішеною частиною питання, спроба з'ясувати можливі напрямки досліджень зроблена в даній публікації.

Виклад основного матеріалу. Як відомо відповідно до здобутків науки теорія права та держави, критеріями, за якими норми права групуються в галузі та більш дрібно-диференційовані, в межах галузі, утворення (інститути та підінститути), є предмет і метод правового регулювання.

Зокрема, І.О. Гайдамака, нагадуючи про наукові дискусії щодо критеріїв поділу права, вказує наступне: «... дискусія про критерії для виділення галузі права відбулася в 1982 р. Її учасники прийшли до висновку, що предмет і метод правового регулювання є рівноправними критеріями виділення галузей права»[1, с.143].

Р.М. Дудник в своїх наукових пошуках доходить наступного висновку: «окрім предмета та метода право-

вого регулювання, необхідно також виокремити правовий режим, який є тим феноменом, що формує систему права та визначає у її складі певні утворення із системними ознаками – галузі, підгалузі, інститути, субінститути. Визначено, що для правового режиму галузі права характерною є особлива цілісна система регулятивного впливу, яка характеризується специфічними прийомами регулювання, особливим порядком виникнення і формування змісту прав та обов'язків, їх реалізації, специфікою санкцій, способів їх реалізації, а також дією єдиних принципів, загальних положень, які поширюються на дану сукупність правових норм»[2, с.15].

Таке твердження, безумовно, не викликає заперечень, адже він, будучи функціональною характеристикою права, є «...системою умов і методик здійснення правового регулювання, певним розпорядком дії права, необхідним для оптимізації досягнення відповідних цілей» [3, с.255].

Незважаючи на існування певних дискусій стосовно структурного навантаження категорії «правовий режим» або ж «режим правового регулювання», до його складу, з відповідними посиланнями, можна запропонувати віднести однорідні правові засоби, які складають його так би мовити юридичну формулу – способи, методи й типи правового регулювання. І.О. Соколова пропонує тлумачити його структуру у наступний спосіб: «Ключовим для розгляду структури правового режиму є поняття правових засобів. У широкому розумінні останні об'єднують у собі всі структурні елементи механізму правового регулювання: дозволи, рекомендації, норми, договори, правосуб'єктність, суб'єктивні права, юридичні обов'язки, правові заохочення та обмеження, юридичну відповідальність тощо»[4, с.9].

Втім, загалом не заперечуючи доцільність та наукову обґрунтованість включення правового режиму з його структурним наповненням до складу критеріїв, що зумовлюють поділ норм права на галузі та інші юридичні утворення галузевого характеру, зазначимо, що саме та виключно специфіка самих суспільних відносин, які потрапляють під регулятивну дію норм права, зумовлюють і характер правового режиму, і методи правового регулювання, і інші елементи правового режиму. Адже, ті суспільні відносини, які потребують владного імперативного одностороннього втручання з боку держави не отримують належного правового впорядкування за допомогою, до прикладу, дозволів, рекомендацій, договорів... і навпаки, там, де суспільні відносини стосуються виключно приватних прав і свобод адресатів норм права, норми права не повинні спиратися на примус, заборони та зобов'язання. Таким чином і формується той правовий режим, який відповідає характеру суспільних відносин, що регулюються нормами і результатом функціонування якого є належна впорядкованість суспільних відносин.

А. Чемодурова з цього приводу вказує наступне: «...під предметом розуміють те, що регулює право, тобто певні види суспільних відносин, які є складною, багатоаспектною категорією. Автор цієї позиції особливу увагу надає структурі предмета правового регулювання, до структури предмета правового регулювання входять такі елементи: а) суб'єкти – індивідуальні та колективні; б) їх поведінка, вчинки, дії; в) об'єкти (предмети, явища) навколишнього світу, з приводу яких люди вступають у взаємини один з одним і до яких виявляють свій інтерес; г) соціальні факти (події, обставини), що виступають безпосередніми причинами виникнення або припинення відповідних відносин [5, с. 266].

Говорячи про специфіку предмета адміністративного права, варто зауважити, що в ньому, як і в будь-якій іншій галузі права вітчизняної правової системи, містяться ті суспільні відносини, які є і якісно однорідними, і відокремленими від інших (часом навіть суміжних) суспільних відносин, і впорядковані вони за допомогою харак-

терних для їх специфіки прийомів, способів та засобів правового регулювання. На сьогодні в режимі правового впливу на них поєднані належним чином і імперативні, і диспозитивні прийоми.

Специфіка суспільних відносин, що входять до предмета правового регулювання адміністративного права випливає з їх соціальної сутності та призначенні. Річ у тім, що норми адміністративного права на сьогодні є тим «провідником», через функціонування якого в практику реалізації прав і обов'язків в межах правовідносин втілюються приписи Конституції щодо ролі держави стосовно людини, щодо її (держави) публічно-сервісного змісту, та загалом щодо впровадження сутності Української держави як правової і соціальної. Наступні міркування спрямовані на тлумачення такого твердження.

Як зазначає на ґрунті проведеного наукового аналізу І.А. Городецька: «...До предмета адміністративного права з огляду на сучасні підходи вітчизняних учених до цього питання, на нашу думку, слід віднести суспільні відносини, що формуються у ході публічного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами; комплекс суспільних відносин, які виникають, змінюються (або припиняються) у зв'язку з практичною реалізацією суб'єктами публічної адміністрації виконавчо-розпорядчої діяльності в процесі взаємодії з об'єктами публічного управління, зокрема пов'язані з наданням адміністративних сервісних послуг, відповідальністю публічної адміністрації за неправомірні дії або бездіяльність; суспільні відносини, пов'язані із застосуванням до фізичних та юридичних осіб за порушення адміністративно-правових норм заходів адміністративного примусу, зокрема заходів адміністративної відповідальності» [6, с.59].

Ю.Д. Кунєв, здійснивши ґрунтовне дослідження поглядів науковців на предмет адміністративного права, навів їх у порівняльній таблиці і знайомить з основними підходами, що склалися в адміністративно-правовій доктрині останніми роками [7, с.81-82]. Привертає увагу той факт, що, незважаючи на досить широкі та значні термінологічні відмінності в тлумаченні суспільних відносин, які становлять предмет адміністративного права, все ж спільний знаменник у всіх поглядах присутній. Зробимо спробу цей знаменник пояснити виразом В.М. Гессена: «...Адміністративне право є такою сферою державної діяльності, яка має своїм предметом діяльність держави в сфері внутрішнього управління» [8, с.86].

Адміністративне право, як сукупність норм права, що регулюють окрему групу якісно однорідних суспільних відносин є основою нормативної організації діяльності держави, всіх її органів і посадових осіб щодо забезпечення, захисту і охорони всіх прав і свобод людини.

Конституція України проголошує людину, її права і свободи найвищою соціальною цінністю. Покладає на державу основний обов'язок - утверджувати і забезпечувати права і свободи людини, а самі права і свободи, згідно Конституції України визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Втім проголошення через норми-декларативні таких настановних положень становить лише верхівку піраміди нормативного забезпечення верховенства прав і свобод людини і публічно-сервісного спрямування діяльності держави. Для практичного ж втілення цих положень в повсякденну діяльність держави і в життєдіяльність людини, яка реалізує права і свободи в правовідносинах, необхідне здійснення з боку держави такого втручального владного впливу, результатом якого є впорядкованість суспільних відносин, налагодження такого їх стану, за якого кожний учасник суспільних відносин отримає гарантовану державою можливість реалізувати свої права і свободи безперешкодно і в такий же спосіб, безперешкодно, виконувати покладені юридичні обов'язки. Як з цього приводу доходить висновку Є.Л. Стрельцов,

«...право «нічого» не регулює, за великим рахунком воно «ніяк не впливає» на суспільні відносини, воно тільки породжує правові умови для управління такими відносинами, створює правову базу для державного управління суспільними процесами» [9, с.13], «...Необхідно вважати, що право не регулює суспільні відносини. Воно створює «тільки» умови для правової регламентації суспільних відносин або правову базу для прийняти відповідних, встановлених державою правових заходів» [9, с.15].

Не заперечуємо таку позицію через усвідомлення того факту, що проголошення певного права чи свободи, надання їх людині через нормативно-правове закріплення саме собою не є механізмом їх забезпечення, захисту чи охорони. Таким механізмом є практичне створення необхідних умов для безперешкодної реалізації людиною її прав і свобод, так само як і забезпечення можливості виконати юридичні обов'язки. Держава присутня в життєдіяльності людини стосовно всіх без виключення прав і свобод. Ті з них, які людина може реалізувати власноруч без механічного втручання держави, - охороняються та захищаються (наприклад, життя, честь, гідність, безпека), інші - механічно, через організаційно-правові заходи, забезпечуються і також охороняються та захищаються державою. Цей механізм забезпечення, охорони та захисту, на наше переконання термінологічно і змістовно збігається з розумінням категорії «публічне адміністрування» (в минулому - «державне управління»). Перша теза щодо соціальної цінності та призначення норм адміністративного права полягає в тому що вони регламентують процеси практичного втілення публічно-сервісної діяльності держави, базуючись на конституційних засадах створюють нормативне підґрунтя для організації владного впорядковуючого впливу держави на суспільні відносини для створення такого соціального середовища, де людина здатна буде реалізувати повною мірою всі проголошені їй права і свободи, не завдаючи шкоди правам і свободам інших учасників правовідносин і не зазнаючи шкоди через їх соціальну активність. В.В. Галунько на підтвердження такої тези зазначає наступне: «... Органи, які здійснюють державне управління, - це насамперед виконавчі структури, наприклад, вищі, центральні і місцеві органи виконавчої влади. Вони функціонують для оперативного та безпосереднього управління соціальним, господарським, політичним, культурним та іншим будівництвом. Саме на них покладено обов'язок реалізовувати (виконувати) рішення, які приймає законодавча влада» [8, с.86]. Реалізація рішень, які приймає законодавча влада, відбувається через механізм публічного адміністрування. Стисло, втім вкрай влучно визначається публічне адміністрування Н.П. Матюхіною: «...публічне адміністрування - це вплив суб'єкта, який наділений публічною владою, на об'єкт з метою забезпечення публічних інтересів» [10, с.9]. Як зазначає О.Ю. Оболенський, «публічне адміністрування - це регламентована законами і іншими нормативно-правовими актами діяльність суб'єктів публічного адміністрування, спрямована на здійснення законів та інших нормативно-правових актів шляхом прийняття адміністративних рішень, надання встановлених законами адміністративних послуг» [11, с.14].

В даному визначенні вбачається термін «здійснення законів» потребує уточнення - виконання законів, а в іншому - повною мірою відбиває змістовне навантаження публічного адміністрування. Для себе отримуємо розуміння, що саме через публічне адміністрування норми права, що знаходяться в статичному стані, містяться в законах та підзаконних актах, здобувають практичного втілення в конкретних правовідносинах. В.В. Галунько з цього приводу зазначає наступне: «...владна діяльність публічної адміністрації виявляється в тому, що їх органи та посадові особи постають як безпосередні виконавці вимог Закону України, що сприяє їх реалізації на території всієї дер-

жави. Розпорядча діяльність виявляється в здатності органів виконавчої влади на основі Законів України приймати власні підзаконні нормативні акти (розпорядження), що мають обов'язкове значення, здійснювати контроль за їх виконанням об'єктами управління»[8, с. 86]. Зі свого боку зауважимо, що органи та посадові особи публічного адміністрування не виконують приписи законів у фізичний спосіб, їх завдання - виконавчо-розпорядче - організувати та забезпечити функціонування механізму практичної реалізації законодавчих приписів в конкретних правовідносинах. Де виконавча складова полягає у налагодженні відповідних механізмів виконання, а розпорядча - у виданні підзаконних (аж до локального нормативно-правового рівня) норм права, які за своєю галузеву належністю, будучи управлінськими, правоохоронними або ж публічно-сервісними, є нормами адміністративного права. Отже, наступна теза про соціальне призначення норм адміністративного права полягає в тому, що публічне адміністрування, як виконавчо-розпорядчий вплив на суспільні відносини, здійснюється виключно за допомогою норм адміністративного права, які супроводжують увесь процес публічного адміністрування - від створення органу публічного адміністрування, організації його діяльності - до втілення в практику управлінських рішень його посадових осіб.

О.М. Правоторова зазначає що: «Класичним вираженням адміністративної діяльності щодо здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності та надання адміністративних послуг з метою відновлення чи недопущення порушення прав, свобод або законних інтересів фізичних і юридичних осіб є форми публічного адміністрування»[12, с.125] - його інструменти, як уніфіковані за зовнішніми ознаками формалізовані види конкретних результатів діяльності органів публічного управління, їх підрозділів та посадових осіб, які уможливають організаційно-правове забезпечення досягнення поставленої мети.

Переважна більшість інструментів діяльності публічних адміністрацій містять конкретизовані відповідно до конкретних учасників суспільних відносин та деталізовані за конкретними суб'єктивними правами норми адміністративного права. Отже, норми адміністративного права - це і основа, і інструмент, а часом - і результат діяльності меха-

нізму щодо забезпечення та охорони прав і свобод людини у всіх сферах та галузях її життєдіяльності. Оскільки адміністративне право, як сукупність норм права, що регулюють певно визначену групу суспільних відносин, є так би мовити "провідником" державної публічно-сервісної політики, то його, адміністративного права, соціальне призначення, можемо виразити наступним чином: воно є засобом практичної реалізації Конституційних приписів щодо України, як правової, соціальної держави, в якій права і свободи людини визначають зміст і спрямованість діяльності держави, в якій основним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини, а сама людина визнана найвищою соціальною цінністю. Саме через публічне адміністрування, всі статичні норми адміністративного права набувають відповідної динаміки і практичної реалізації.

Висновки та перспективи подальших розробок. Соціальна сутність і призначення адміністративного права, як сукупності норм, що регулюють окрему групу якісно однорідних суспільних відносин виявляється передусім в тому, що вони є підставою та інструментом публічного адміністрування. Останнє розуміємо, як механізм виконавчо-розпорядчого гатунку, за допомогою якого статичні норми права всіх без виключення галузей права отримують належного динамічного впровадження в конкретні правовідносини. Публічне адміністрування, засноване на адміністративно-правових нормах, спрямоване на забезпечення виконання норм права (виконавчий компонент) та здійснюване за допомогою норм адміністративного права (розпорядчий компонент), є механізмом становлення публічно-сервісної держави, виконання її управлінської, правоохоронної та правозабезпечувальної функції. В подальших розробках важливо та можливо встановити, що межі між цими функціями і відповідно між умовно виділеними групами суспільних відносин в межах предмета адміністративного права, є досить умовними, адже одна й та сама дія управлінського характеру, здійснювана публічною адміністрацією може бути водночас і управлінською, і спрямовуватися на охорону прав і свобод (бути правоохоронною) і забезпечувати певну групу прав до реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдамака І.О. Правовий режим як критерій поділу права на галузі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 16. С.140-149.
2. Дудник Р.М. Галузева диференціація українського права: поняття, рівні і тенденції розвитку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2016. 20 с.
3. Коваленко Н. До питання про визначення поняття та ознак правового режиму. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С.254-258
4. Соколова І.О. Правовий режим: поняття, особливості, різновиди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01; Харків, 2004. 24 с.
5. Чемодурова А. Правове регулювання та його ефективність у сучасному світі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 262–267.
6. Городецька І.А. Предмет адміністративного права: сучасні наукові підходи до розуміння. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. № 41. Том 1. С.57-60.
7. Кунев Ю.Д. Предмет адміністративного права: стан та проблеми дослідження. *Юридичний вісник*. 2022. №4 (65). С.80-90.
8. Галуцько В.В. Предмет сучасного адміністративного права України. *Форум права*. 2010. № 2. С. 83–88.
9. Стрельцов Є.Л. Правове регулювання або правове управління: привід для обговорення. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2017. № 10. С. 8-17.
10. Основи публічного адміністрування : навч. посіб. / [Ю. П. Битяк, Н. П. Матюхіна, М. С. Ковтун та ін.]; за заг. ред. Н. П. Матюхіної. Вид. 2-ге, допов. та перероб. Харків. 2021. 238 с.
11. Оболенський О.Ю., Борисевич С.О., Коник С.М. Опорний конспект лекцій з навчальної дисципліни «Публічне управління: наукова розробка». К.: НАДУ, 2011. 56 с.
12. Правоторова О.М. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правової охорони. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 5. С. 123–127.